

گفت و گو با سیده جمیله مدرسی
نویسنده کتاب کارآفرینی

کارآفرین، شدن است نه بودن

سیده جمیله مدرسی سریزدی، در سال ۱۳۴۱ در شهر یزد متولد شد. مدرک کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی دارد و مدرس دروس مدیریت، کارآفرینی و روش تدریس است. در سال ۷۸ به عنوان مدیر نمونه کشوری و در سال ۸۸ به عنوان مدرس نمونه کشور از بین دانشکده‌ها و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای و مراکز تربیت معلم (دانشگاه فرهنگیان)، برگزیده شد. خانم مدرسی، با تکیه بر تجارب علمی و عملی خود کتاب «کارآفرینی» را با همکاری همسرش سید محمد مهدی مدرسی، استاد دانشگاه، به رشته تحریر درآورد که اکنون به چاپ سوم رسیده است.

اشاره

محیط دایره آن کس به سر تواند برد

که پای جهد چو پرگار استوار کند

ما هم اکنون در دورانی زندگی می‌کنیم که صاحب‌نظران آن را عصر اطلاعات نامیده‌اند؛ دورانی که توان خلاقیت و نوآوری اهمیت خاصی پیدا کرده و تفکر و اندیشه عامل تمایز و برتری قرار گرفته است. در این شرایط، جوامعی توسعه یافته تلقی می‌شوند که دانایی را در اختیار دارند و با تلاش و کوشش، بیشترین سهم تولید را به خود اختصاص می‌دهند. لازمه تحقق چنین امری، وجود کارآفرینانی است که با توسعه‌گری و نوآوری، موجب تحولات عظیم در زمینه تولید و بهره‌وری و رشد و نوسازی اقتصاد شده‌اند. با توجه به اهمیت و ضرورت کارآفرینی در زندگی و پیشرفت جامعه، تصمیم گرفتیم با خانم سیده جمیله مدرسی مؤلف کتاب کارآفرینی گفت و گویی انجام دهیم.

● کارآفرینی به‌طور کلی چه مفهومی دارد و علت توجه خاص به کارآفرینی در عصر حاضر چیست؟
○ کارآفرینی فرایندی است خلاقه. انسان‌های کارآفرین و نوآور، با پذیرش مسئولیت‌ها و خطرات آن و با ایجاد مؤسسات کسب و کار، فرصت‌ها و موقعیت‌های جدید کاری می‌آفرینند تا گامی در جهت پیشرفت و ترقی خود و جامعه بردارند. اما برای این واژه نیز مانند سایر واژه‌های مطرح در علوم انسانی، تعریف

واحدی وجود ندارد و از ابتدای طرح آن در محافل علمی، از دیدگاه‌های اقتصادی، روان‌شناسی، اجتماعی و مدیریتی، تعاریف متفاوتی از آن بیان شده است. اما در همه این تعاریف، چند عنصر مشترک وجود دارد؛ تفکر دانشی، فکر خلاقانه، فرایند رفتاری آغاز کردن کسب‌وکار جدید، پیشامد اجتماعی یا اقتصادی، احداث شرکت جدید و دستیابی به مدیریت عمومی و راهبرد سازمان‌های نوآور و خلاق.

اما علت توجه به آن در عصر حاضر، نقش مؤثر کارآفرینان در رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی است. این امر به حدی مورد توجه قرار گرفته است که برخی از صاحب‌نظران با تأکید بر نقش کارآفرینی، عصر حاضر را عصر کارآفرینانه نام‌گذاری کرده‌اند. کشور ما نیز که برنامه توسعه خود را بر دانایی محوری قرار داده است، نه تنها باید به موضوع کارآفرینی و آموزش آن در دانشگاه‌ها و برای افراد جویای کار توجه کند، که باید کارآفرینی و آموزش آن را از مراکز پیش‌دبستانی شروع کند، تا امکان پرورش و رشد ویژگی‌های کارآفرینانه همراه با رشد جسمانی افراد فراهم شود. بدیهی است شناخت و پرورش این ویژگی‌ها از دوران کودکی، زمینه موفقیت افراد را برای انجام فعالیت کارآفرینانه در بزرگسالی ممکن می‌سازد.

می‌شود. علاوه بر این‌ها، به سرمایه روان‌شناختی مثبت و باورهای مثبت، به عنوان عامل تعیین‌کننده موفقیت در کارآفرینی نیز باید توجه شود. به قول شاعر:

اگر گویی که بتوانم قدم ور نه که بتوانی
و گر گویی که نتوانم برو بنشین که نتوانی
و یا این شعر از نظامی که می‌گوید:
بد آید فال چون باشی بد اندیش
چو گفתי نیک نیک آید تو را پیش

● یک مدیر مؤسسه هم این ویژگی‌ها را دارد.

چه فرقی میان مدیر مؤسسه و

کارآفرین وجود دارد؟

○ کارآفرینی سبکی

مدیریتی محسوب

می‌شود، ولی کارآفرین با

مدیر متفاوت است، چون

توجه کارآفرین بر تغییرات

مبتکرانه است؛ در حالی که

ما در عمل مدیران را کسانی

می‌دانیم که می‌کوشند از منابع

و امکانات موجود، اعم از انسانی

و مادی، در جهت تحقق اهداف

سازمان به نحو مؤثر استفاده کنند

و تلاش آن‌ها کسب حداکثر کارایی

با امکانات موجود است. مدیران افرادی با دقت و

محتاطانند که از اشتباه‌گریزان‌اند و تابع نظرات مافوق

خود هستند. در حالی که کارآفرین، نوآور و توسعه‌گر

است، فرصت‌ها را تشخیص می‌دهد و آن‌ها را به

ایده‌های عملی تبدیل می‌کند. برای کارآفرین، تغییرات

محیطی یک فرصت است. در حقیقت او نیز مدیر

است؛ مدیری صاحب فکر و ابتکار که جرئت می‌کند

متفاوت باشد. او می‌تواند با خلاقیت و نوآوری تحول

ایجاد کند. بهتر است این تفاوت را از دید اندیشمندی

چون استیونسون، استاد دانشگاه هاروارد و مایکل

گریور بیان کنم:

از نظر استیونسون، کارآفرینان نه تنها فرصت‌هایی را

می‌بینند که از خاطر مدیران اجرایی رفته‌اند، بلکه اجازه

نمی‌دهند منابع اولیه‌شان حق انتخابشان را محدود کند.

● با این حساب، کارآفرین باید ویژگی‌های خاصی داشته باشد. آیا این ویژگی‌ها مشخص است و عمومیت دارد؟

○ بله، درست است. کارآفرینان

باید از ویژگی‌های خاصی بهره‌مند

باشند که تحت عنوان ویژگی‌های روان‌شناختی و

جمعیت‌شناختی دسته‌بندی شده‌اند. ویژگی‌های

روان‌شناختی بر خصوصیات شخصیتی کارآفرین

تأکید دارد. براین اساس، کارآفرین باید خلاق و

نوآور باشد تا با ارائه ایده‌های خلاق، موجب تحول

اساسی شود، زمینه فعالیت کارآفرینانه را فراهم کند.

علاوه بر آن، کارآفرین باید از ویژگی‌های شخصیتی

دیگری نظیر استقلال، کانون کنترل درونی، توفیق طلبی،

ریسک‌پذیری و تحمل ابهام نیز برخوردار باشد.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، بر رویکردهای

رفتاری و تجارب و سوابق شخصی و فردی کارآفرین

توجه دارند. این دسته خود به دو دسته تقسیم می‌شود:

ویژگی‌های مرتبط با سابقه و پیشینه که به سوابق

زندگی گذشته و شرایط دوران کودکی کارآفرین مربوط

است و ویژگی‌های تجربی که از تجارب او حاصل

از نظر استیونسون،

کارآفرینان نه تنها

فرصت‌هایی را

می‌بینند که از خاطر

مدیران اجرایی

رفته‌اند، بلکه اجازه

نمی‌دهند منابع

اولیه‌شان حق

انتخابشان را محدود

کند

**مهم‌ترین انگیزه
برای شروع فعالیت
کارآفرینانه، استقلال
است، یعنی این که
فرد نخواهد برای
دیگری کار کند**

در حقیقت، کارآفرینان منابع دیگران را نیز برای تحقق اهداف کارآفرینی خود بسیج می‌کنند، اما برخی از مدیران اجرایی اجازه می‌دهند که منابع موجود و مفاهیم شغلی آن‌ها دیدگاه‌ها و اعمال آن‌ها را محدود کند. آقای گریز نیز کارآفرین را کسی می‌داند که تجارتي را ابداع می‌کند که بدون او کار می‌کند. او فردی دارای بینش است که با هدفمندی و جهت‌گیری منحصربه‌فرد، تجارتي را می‌سازد و مدیر فردی است که از طریق کارمندان و با توسعه و پیاده‌سازی نظام‌های مؤثر و تعامل با کارمندان برای بالا بردن اعتماد به نفس و توانایی تولید نتایج بهتر، به نتایج مورد نظر مؤسسه خود دست می‌یابد. در حقیقت مدیر کسی است که می‌تواند بینش فرد کارآفرین را از طریق برنامه‌ریزی، پیاده‌سازی و تحلیل، عینیت بخشد.

● چه چیزهایی سبب انگیزش کارآفرین می‌شود؟

○ انگیزش در حقیقت چیزی است که باعث می‌شود فرد اقدام به کاری کند. خیلی‌ها مایل‌اند فعالیت کارآفرینانه نوپایی را آغاز کنند، منابع مالی و تجربه هم دارند، ولی تعداد کمی عملاً وارد عرصه فعالیت اقتصادی می‌شوند. علت چیست؟ علت در واقع نداشتن انگیزه کافی برای آغاز فعالیت کارآفرینانه است. بررسی‌ها نشان داده است، مهم‌ترین انگیزه برای شروع فعالیت کارآفرینانه، استقلال است، یعنی این که فرد نخواهد برای فرد دیگری کار کند. تمایل به این که فرد رییس خودش باشد، همان است که هم زنان و هم مردان کارآفرین را در سراسر جهان وا می‌دارد که تمام ریسک‌های اجتماعی و روانی و مالی را بپذیرند و ساعت‌های طولانی کار کنند تا بتوانند فعالیت کارآفرینانه خود را با موفقیت پیش برند. البته سایر عوامل انگیزشی بین مردان و زنان با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی حاکم بر آن‌ها متفاوت است. اما اغلب بین مردان، پول عامل دوم است، در حالی که بین زنان، به ترتیب رضایت شغلی، توفیق، فرصت پیشرفت و پول، انگیزه‌های اصلی هستند. در هر صورت، عامل مهم حرکت به سمت کارآفرینی، داشتن انگیزه کافی است. البته باید گفت، زیر بنای همه انگیزه‌های انسان برای ورود به عرصه کارآفرینی، نظام اعتقادات و ارزش‌های اوست و این که تا چه حد اشتغال به امر کارآفرینانه، پاسخ‌گوی نظام اعتقادی او باشد.

● همان‌طور که می‌دانید زنان قشر عظیم و چشم‌گیر هر جامعه‌ای هستند. نقش این گروه در کارآفرینی را چگونه پیش‌بینی می‌کنید؟

○ زنان نیمی از جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند. فعالیت این قشر می‌تواند در توسعه اقتصادی و اجتماعی سهم مهمی داشته باشد. اگرچه عملاً در کشور ما فعالیت کارآفرینانه زنان محدود است، اما بررسی‌ها در کشورهای گوناگون بیانگر این امر است که زنان در کارآفرینی و ایجاد کسب و کار توانایی بالایی داشته و توانسته‌اند موفقیت‌های چشم‌گیری به‌دست آورند؛ به طوری که با شروع قرن حاضر، درآمد حاصل از مالکیت فردی زنان (۵۱ درصد) به نسبت کل درآمد حاصل از مالکیت‌های فردی، قابل توجه بوده است و این رقم در حال افزایش است. در کشور ما نیز با توجه به پتانسیل خوب زنان در امر کارآفرینی، امید است به این موضوع توجهی خاص شود و زنان در فعالیت‌های کارآفرینانه از حمایت‌های اقتصادی و اجتماعی برخوردار شوند.

خوشبختانه بررسی سرگذشت کارآفرینان موفق کشورمان، بیانگر حضور فعالانه زنان در عرصه کارآفرینی است. امید است با ایجاد نگرش‌های مثبت و پذیرش مشروعیت اجتماعی و فرهنگی کارآفرینی زنان، گام‌های گسترده‌ای در تشویق و ترغیب زنان به فعالیت کارآفرینانه برداشته شود. این امر می‌تواند سهم عمده‌ای در اشتغال‌زایی و رشد تکنولوژی داشته باشد.

● آیا کارآفرینی امری ذاتی است یا مستلزم کسب دانش و مهارت خاصی است؟

○ لازمه کارآفرین شدن، برخورداری از ویژگی‌های خاصی است که این ویژگی‌ها عمدتاً ذاتی نیستند و قابل پرورش‌اند. در گذشته تصور می‌شد ویژگی‌هایی نظیر خلاقیت، ذاتی است و قابل پرورش نیست. در حالی که امروزه دیگر بخشی راجع به این که خلاقیت ذاتی است یا اکتسابی وجود ندارد، زیرا خلاقیت را می‌توان پرورش و ابعاد آن را توسعه داد. امروزه ثابت شده است، خلاقیت به تمام افراد جامعه قابل تعمیم است. همه به نوعی از خلاقیت برخوردارند و آنچه انسان‌ها را خلاق یا غیرخلاق می‌کند، توجه به چگونگی پرورش آن است. در مورد سایر ویژگی‌های کارآفرینان نیز نظرات مشابهی

وجود دارد و امکان رشد و پرورش این ویژگی‌ها در همه انسان‌ها وجود دارد. البته پرورش این ویژگی‌ها در دوران کودکی آسان‌تر و سریع‌تر صورت می‌گیرد، اما امکان تغییر در انسان‌های بالغ وجود دارد؛ اگر چه اندکی مشکل‌تر و کندتر صورت می‌گیرد. لذا می‌توان گفت، با کسب مهارت‌ها و ویژگی‌های لازم برای کارآفرین شدن، همه انسان‌ها به شرط علاقه می‌توانند کارآفرین باشند. برای تأکید بر این موضوع، بحث را با این جمله به پایان می‌برم که: «کارآفرینان موفق کارآفرین متولد نمی‌شوند، بلکه ساخته می‌شوند و هر فرد می‌تواند یکی از آنها باشد.»

● آیا در ارتباط با کار و کارآفرینی منابع مکتوبی به زبان فارسی وجود دارد؟

○ سه موج در جلو راندن موضوع کارآفرینی مؤثر بوده که موج اول آن، انفجار عمومی مطالعه و تحقیق در قالب انتشار کتاب‌هایی در زمینه کار و کارآفرینی، زندگی کارآفرینان و تاریخچه شرکت‌های آنها، چگونگی ایجاد کسب و کار شخصی و شیوه‌های سریع پول‌دار شدن بوده است.

در کشور ما نیز در این خصوص اقدامات مؤثری صورت گرفته و کتاب‌های زیادی به رشته تحریر در آمده که می‌تواند سهم مهمی در گسترش فرهنگ کار و رشد و توسعه کارآفرینی در جامعه داشته باشد. از جمله: «کارآفرینی» تألیف دکتر علی‌اکبر فرهنگی و حسین صفرزاده، کتاب «مبانی کارآفرینی» تألیف دکتر محمود احمدپور و دکتر مقیمی؛ کتاب «کارآفرینی» تألیف محمدجواد آیت‌اللهی و دکتر عباس صدری؛ کتاب «کارآفرینی» ترجمه دکتر علیرضا فیض‌بخش و دکتر حمیدرضا تقی‌یاری؛ کتاب «نگرشی بر کارآفرینی معاصر» ترجمه ابراهیم عامل‌محرابی و دکتر محسن تبرائی؛ «کارآفرینی» تألیف داوود معینیان و فخرالدین احمدی.

صحبت خود را با این شعر از قآنی به پایان می‌برم:
محیط دایره آن کس به سر تواند برد
که پای جهد چو پرگار استوار کند
از فرصتی که در اختیار این جانب قرار دادید، تشکر و سپاس‌گزاری می‌کنم. موفقیت شما و همکاران محترمتان را در اشاعه فرهنگ کار و کارآفرینی، از خداوند منان خواستارم.